

ตทา พาราณสีราชา “อตติ นุ โข เม กายกมฺมาทิสฺส โกจิ โทโสติ ปจฺจเวกฺขนโต อตฺตโน อรฺจุจฺจนํ กิณฺณิ กมฺมํ อทิสฺวา (P85) “อตฺตโน วชฺชนนาม อตฺตโน น ปณฺณายติ, ปเรสํ ปณฺณายติ; นาคฺรานํ ปรีคฺคณฺทิสฺสามีติ จินฺเตตฺวา สายํ อณฺณาทกเวเสน นิภฺชมิตฺวา “สายมาสํ ภูณฺชิตฺวา นิสินฺนมนฺนุสฺสานํ กถาสลฺลาโป นาม นานปฺปการโก โหติ; สจาทํ อธฺมเมณ รชฺชํ การเมมิ, ปาเปณ อธฺมมิกรณฺณา ทณฺฑพฺพลีอาทิตฺติ หตฺมฺหาติ วกฺขนติ; สเจ ธฺมเมณ การเมมิ, ทิณฺญาโก โน โหตุ ราชาทิตฺวาทินิ วตฺวา มม คฺคุณํ กเถสฺสสนฺตีติ เตสํ เตสํ เคหาณํ ภิตฺติอนุสาเรน วิจิริ ๑

ในกาลนั้น อ. พระราชาผู้เป็นใหญ่ในพระนครชื่อว่าพาราณสี ทรงพิจารณาอยู่ ว่า “อ. โทษะ อะไร ๆ (ในกรรม ท.) มีกายกรรมเป็นต้น ของเรา มีอยู่ หรือหนอแล” ดังนี้ ไม่ทรงเห็นแล้ว ซึ่งกรรม อะไรๆ อันไม่เป็นเหตุพหุพระทัย ของพระองค์ ทรงดำริแล้ว ว่า “ชื่อ อ. โทษะ ของตน ย่อมไม่ปรากฏ แก่ตน, ย่อมปรากฏ (แก่ชน ท.) เหล่าอื่น, (อ. เรา) จักถือเอารอบ (ซึ่งความเป็นไปทั่ว) (แห่งชน ท.) ผู้อยู่ในพระนคร” ดังนี้ เสด็จออกแล้ว ด้วยเพศอันใคร ๆ ไม่รู้แล้ว ในเวลาเย็น (ทรงดำริแล้ว) ว่า “ชื่อ อ. การเจรจาด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว ของมนุษย์ผู้หนึ่งบริโภคนแล้ว ซึ่งอาหารอันตนพึง กินในเวลาเย็น ท. เป็นสภาพมีประการต่าง ๆ ย่อมเป็น, ถ้าว่า อ. เรา (ยังบุคคล) ให้กระทำอยู่ ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา โดยอุบายอันไม่เป็นธรรมไซ้, (อ. มนุษย์ ท.) จักกล่าว ว่า ‘(อ. เรา ท.) เป็นผู้อันพระราชาผู้ตั้งอยู่แล้วในอุบายอันไม่เป็น ธรรม ผู้เลวทราม เบียดเบียนแล้ว (ด้วยกรรม ท.) มีอาชญาและพลีเป็นต้น ย่อมเป็น’ ดังนี้, ถ้าว่า (อ. เรา) (ยังบุคคล) ให้กระทำอยู่ (ซึ่งความเป็นแห่งพระราชา) โดยธรรมไซ้, (อ. มนุษย์ ท.) กล่าวแล้ว (ซึ่งคำ ท.) มีคำ ว่า ‘อ. พระราชา ของเรา ท. เป็นผู้ที่มีพระชนมายุยืน จงเป็น’ ดังนี้เป็นต้น จักกล่าว ซึ่งคุณ ของเรา” ดังนี้ เสด็จเที่ยวไปแล้ว ตามแนวแห่ง ฝา ของเรือน ท. เหล่านั้น เหล่านั้น ๑

ตสฺมี ขณฺเณ อุมฺมมฺงคฺโจรา ทฺวิณฺณํ เคหาณํ อนฺตเร อุมฺมมฺงคํ ภินฺทนฺติ เอกอุมฺมมฺงเคเนว เทว เคหาณิ ปวิสนฺตถาย ๑

ในขณะ นั้น อ. โจรผู้ซัดซึ่งอุโมงค์ ท. ย่อมทำลาย ซึ่งอุโมงค์ ในระหว่าง แห่งเรือน ท. สอง เพื่อประโยชน์แก่การเข้าไป สู่เรือน ท. สอง โดยอุโมงค์เดียวกันนั้นเทียว ๑

ราชา เต ทิสฺวา เคหจฺฉายาย อฏฺฐาลิ ๑

อ. พระราชา ทอดพระเนตรเห็นแล้ว (ซึ่งโจร ท.) เหล่านั้น ได้ประทับยืนอยู่แล้ว ในเงาแห่งเรือน ๑

เตสํ อุมฺมมฺงคํ ภินฺทิตฺวา เคหํ ปวิสิตฺวา ภณฺฑทานํ โอลฺลิกนกาเล มาณโว ปพฺพุตฺติตฺวา ตํ มนฺตํ สชฺฌายนฺโต “สมฺภฺวลิ สมฺภฺวลิ, กิการณฺหา สมฺภฺวลิ; อหฺปิ ตํ ชานามิ ชานามิติ อาห ๑

อ. มาณพ ตื่นแล้ว เมื่อสาธยาย ซึ่งมนต์ นั้น กล่าวแล้ว ว่า “(อ. ท่าน) ย่อมพยายาม, (อ. ท่าน) ย่อมพยายาม, (อ. ท่าน) ย่อมพยายาม เพราะเหตุอะไร, แม้ อ. เรา รู้อยู่, (อ. เรา) รู้อยู่ (ซึ่งเหตุ) นั้น” ดังนี้ ในกาลเป็นที่ทำลาย ซึ่งอุโมงค์ แล้วจึง เข้าไป สู่เรือน แล้วจึงแลดู ซึ่งภณฺฑะ ท. (แห่งโจร ท.) เหล่านั้น ๑

เต ตํ สุตฺวา “อิมินา กิรมฺห ฆาตา, อิทานิ โน นาเสสฺสตีติ นินฺตฺวตฺถาณิ จทฺเตตฺวา ภูตา  
สมฺมุขสมฺมุขจฺจาเนนฺว ปลาเยสุ ฯ”

(อ. โจร ท.) เหล่านั้น ฟังแล้ว (ซึ่งมนต์) นั้น (กล่าวแล้ว) ว่า “ได้ยัมนว (อ. เรา ท.) เป็นผู้ (อันมาณพ) นี้รู้แล้ว ย่อมเป็น,  
(อ. มาณพ นี้) ยังเรา ท. จักให้ฉิบหาย ในกาลนี้” ดังนี้ ทั้งแล้ว แม้ซึ่งผ้าอันตนนุ่งแล้ว ท. กล่าวแล้ว หันไปแล้ว โดยที่มี  
หน้าพร้อมและมีหน้าพร้อมนั้นเทียว ฯ

ราชา เต ปลาณเต ทิสฺวา อิตฺรสฺส จ มนฺตํ สชฺฌาณตฺสส สทฺทํ สุตฺวา นาคฺรานํ ปริคฺคณฺหิตฺวา นิเวสนํ  
ปาวีสี; วิภาตยา ปน รตฺติยา ปาโตว เอกํ บุริสํ ปกฺโกสิตฺวา อาท “คจฺจ ภาณ อสุกฺวิธิยํ อสุกฺสมี นาม เคเท  
อุมฺมงฺโก ภินฺโน, ตตฺถ ตกฺกสิลโต สิปฺปํ อุกฺคณฺหิตฺวา อาคตฺมานโว อตฺถิ; ตํ อาเนหิติ ฯ”

อ. พระราชา ทอดพระเนตรเห็นแล้ว (ซึ่งโจร ท.) เหล่านั้น ผู้หนีไปอยู่ (ด้วย) ทรงสดับแล้ว ซึ่งเสียง (ของมาณพ) นอกนี้  
ผู้สารถยอยู่ ซึ่งมนต์ด้วย ทรงถือเอารอบแล้ว (ซึ่งความเป็นไปทั่ว) (แห่งชน ท.) ผู้อยู่ในพระนคร ได้เสด็จเข้าไปแล้ว  
สู่พระนิเวศน์, ก็ ครั้นเมื่อราตรี สว่างแล้ว, (อ. พระราชา) ทรงเรียกมาแล้ว ซึ่งบุรุษ คนหนึ่ง แต่เข้าเทียว ตรัสแล้ว  
ว่า “ณะพนาย (อ. เจ้า) จงไป, อ. อุโมงค์ ในเรือน ชื่อโน้น ในถนนโน้น (อันโจร ท.) ทำลายแล้ว, อ. มาณพผู้เรียนเอา  
ซึ่งคิลปะ จากเมืองตักสิลา แล้วจึงมาแล้ว มีอยู่ (ในเรือน) นั้น, (อ. เจ้า) จงนำมา (ซึ่งมาณพ) นั้น” ดังนี้ ฯ

โส คนฺตฺวา “ราชา ตํ ปกฺโกสิตีติ วตฺวา มาณวํ อาเนสิ ฯ”

(อ. บุรุษ) นั้น ไปแล้ว กล่าวแล้ว ว่า “อ. พระราชา ย่อมรับสั่งหา ซึ่งท่าน” ดังนี้ นำมาแล้ว ซึ่งมาณพ ฯ

อถ นํ ราชา อาท (P86) “ตวํ ตาต ตกฺกสิลโต สิปฺปํ อุกฺคณฺหิตฺวา อาคตฺมานโวติ ฯ”

ครั้งนั้น อ. พระราชา ตรัสแล้ว (กะมาณพ) นั้น ว่า “ดูก่อนพ่อ อ. เธอ เป็นมาณพผู้เรียนเอา ซึ่งคิลปะ แล้วจึงมาแล้ว จาก  
เมืองตักสิลา (ย่อมเป็น) (หรือ)” ดังนี้ ฯ

“อาม เทวติ ฯ”

(อ. มาณพ นั้น กราบทูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ พระเจ้าข้า, (อ. อย่างนั้น)” ดังนี้ ฯ

“อมฺหากปิ ตํ สิปฺปํ เทหิติ ฯ”

(อ. พระราชา ตรัสแล้ว) ว่า “(อ. เธอ) จงให้ ซึ่งคิลปะ นั้น แม่แก่เรา ท.” ดังนี้ ฯ

“สารถฺ เทว สมาสเน นิสิตฺวา คนฺหาติ ฯ”

(อ. มาณพ กราบทูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ อ. ดิละ, (อ. พระองค์) ประทับนั่งแล้ว บนอาสนะอันเสมอ  
ขอจงทรงเรียนเอา” ดังนี้ ฯ

อนันต์ ราชานันท์ กตเวทิตา มนต์ คเหตวา “อนันต์ อาจริยาโกติ สหสส์ อทาสี ๑

ครั้งนั้น อ. พระราชา ทรงกระทำแล้ว เหมือนอย่างนั้น ทรงเรียนเอาแล้ว ซึ่งมนต์ นั้น (กะมาณพ) นั้น ได้พระราชทานแล้ว ซึ่งพันแห่งทรัพย์ (ด้วยพระดำรัส) ว่า “(อ. ส่วน) นี้ เป็นส่วนแห่งอาจารย์ ของเธอ (ย่อมเป็น)” ดังนี้ ๑

ตथा เสนาปติ รมโณ กปุปก อห “กथा รมโณ มสสุ กริสสตีติ ๑

ในกาลนั้น อ. เสนาปติ กล่าวแล้ว กษัตริย์มาลา ของพระราชา ว่า “(อ. เธอ) จักกระทำ ซึ่งพระมัสสุ ของพระราชา ในกาลไร” ดังนี้ ๑

“เสว วา ประเสว วาติ ๑

(อ. นายมาลา กล่าวแล้ว) ว่า “(อ. ข้าพเจ้า จักกระทำ ซึ่งพระมัสสุ ของพระราชา) ในวันพรุ่ง หรือ หรือว่า ในวันมะรีน” ดังนี้ ๑

โส ตสส สหสส์ ทตวา “กิจจ โน อตถิติ วตวา, “กิ สามีติ วตเต, “รมโณ มสสุกมม โกรโณโต วีย ทตวา ชุร อตติวีย ปหลิทวา คลนาพี ฉินทิตวา เสนาปติ ภาวิสสตี, อห ราชชาติ ๑

(อ. เสนาปติ) นั้น ให้แล้ว ซึ่งพันแห่งทรัพย์ (แก่นายมาลา) นั้น กล่าวแล้ว ว่า “อ. กิจ ของเรา ท. มีอยู่” ดังนี้, (ครั้งเมื่อคำ) ว่า “ข้าแต่ นาย (อ. กิจ) อะไร (มีอยู่)” ดังนี้ (อ. นายมาลา) กล่าวแล้ว, (กล่าวแล้ว) ว่า “(อ. เธอ) เป็นราวกะว่ากระทำอยู่ ซึ่งกรรมคือการปลงซึ่งพระมัสสุ ของพระราชา เป็น สะบัดแล้ว ซึ่งมีดโกน เกินเปรียบ ตัดแล้ว ซึ่งก้านแห่งพระศอ เป็นเสนาปติ จักเป็น, อ. เรา เป็นพระราชา (จักเป็น)” ดังนี้ ๑

โส “สาธติ สมปฏิจฉิตวา รมโณ มสสุกรณทิวเส คนโธทเกน มสสุ เตเมตวา ชุร ปหลิทวา นลาฏนเต คเหตวา “ชูโร โลก กุณฐาโร, เอกปพาเรเนว คลนาพี ฉินทิตุ ฏญฐิตติ ปุน เอกมนต จตวา ชุร ปหลิ ๑

(อ. นายมาลา) นั้น รับพร้อมเฉพาะแล้ว ว่า “อ. ดีละ” ดังนี้ ยังพระมัสสุ ให้เปียกแล้ว ด้วยน้ำอันเจือด้วยของหอม ในวันเป็นที่กระทำซึ่งพระมัสสุ ของพระราชา สะบัดแล้ว ซึ่งมีดโกน จับแล้ว ณ ที่สุดแห่งพระนลาฏ (คิดแล้ว) ว่า “อ. มีดโกน เป็นมีดมีคมอันร่อย หน้อยหนึ่ง (ย่อมเป็น), อ. อัน (อันเรา) ตัด ซึ่งก้านแห่งพระศอ โดยการประหารครั้ง เดียวนั้นเทียบ ย่อมควร” ดังนี้ ยืนอยู่แล้ว ณ ที่สุดส่วนข้างหนึ่ง สะบัดแล้ว ซึ่งมีดโกน อีก ๑

ตสมี ขณ ราชานันท์ มนต์ สริตวา สชฌาย โกรโณโต “มณฺเฐลี มณฺเฐลี, กิการณ มณฺเฐลี; อหปี ตํ ชานามิ ชานามิตี อห ๑

ในขณะ นั้น อ. พระราชา ทรงระลึกถึงแล้ว ซึ่งมนต์ ของพระองค์ เมื่อทรงกระทำ ซึ่งการสาธยาย ตรัสแล้ว ว่า “(อ. ท่าน) ย่อมพยายาม, (อ. ท่าน) ย่อมพยายาม, (อ. ท่าน) ย่อมพยายาม เพราะเหตุอะไร, แม้อ. เรา รู้อยู่, (อ. เรา) รู้อยู่ (ซึ่งเหตุ) นั้น” ดังนี้ ๑

นหาปิตสฺส นลาภูโต เสทา มุจฺจิสฺสุ ฯ

อ. เหงื่อ ท. ไหลออกแล้ว จากหน้าผาก ของนายภูษามาลา ฯ

โส “ชานาติ มํ ราชาคิ ภิโต ชุรํ ภูมียํ ขิปปิตฺวา ปาหฺมุเล อุเรน นิปชฺชํ ฯ

(อ. นายภูษามาลา) นั้น (คิดแล้ว) ว่า “อ. พระราชา ย่อมทรงทราบ ซึ่งเรา” ดังนี้ กลัวแล้ว โยนไปแล้ว ซึ่งมีดโกน ที่ภาคพื้น หมอบลงแล้ว ด้วยอก ณ ที่ใกล้แห่งพระบาท ฯ

ราชานํ นาม เจกา โหนฺติ, เตนํ นํ เอวมาท “อเร ภูฏจนหาปิต นํ มํ ราชานํ ชานาตีติ สญฺญํ กโรสีติ ฯ

ชื่อ อ. พระราชา ท. เป็นผู้ฉลาด ย่อมเป็น, (เพราะเหตุ) นั้น (อ. พระราชา นั้น) ตรัสแล้ว (กษัตริย์นายภูษามาลา) นั้น อย่างนี้ ว่า “แน่ะนายภูษามาลาผู้อันโทษประทุษร้ายแล้ว โว้ย (อ. เจ้า) ย่อมกระทำ ซึ่งความสำคัญ ว่า ‘อ. พระราชา ย่อมไม่ทรงทราบ ซึ่งเรา’ ดังนี้ (หรือ)” ดังนี้ ฯ

“อภยํ เม เทหิ เทวาคิ ฯ

(อ. นายภูษามาลา กราบพูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ (อ. พระองค์) ขอจงพระราชทาน ซึ่งอภัย แก่ข้าพระองค์” ดังนี้ ฯ

“โหตุ, มา ภายิ, กเถหิติ ฯ

(อ. พระราชา ตรัสแล้ว) ว่า “(อ. เหตุนั้น) จงยกไว้, (อ. เจ้า) อย่ากลัวแล้ว, (อ. เจ้า) จงกล่าว” ดังนี้ ฯ

“เสนาปติ เม เทว สหสฺสํ ทตฺวา ‘รณฺโอบ มสฺสํ กโรนฺโต วีย คลนาฬิ ฉินฺท; ตสฺมि มเต, อหํ ราชานํ ทตฺวา ตํ เสนาปตํ กริสฺสามิติ อาหาติ ฯ

(อ. นายภูษามาลา กราบพูลแล้ว) ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้สมมติเทพ อ. เสนาบดี ให้แล้ว ซึ่งพันแห่งทรัพย์ แก่ข้าพระองค์ กล่าวแล้ว ว่า ‘(อ. เธอ) เป็นราวกะว่ากระทำอยู่ ซึ่งพระมัสสุ ของพระราชา (เป็น) จงตัด ซึ่งก้านแห่งพระศอ, (ครั้นเมื่อ พระราชา) นั้น สวรรคตแล้ว, อ. เรา เป็นพระราชา เป็น จักกระทำ ซึ่งเธอ ให้เป็นเสนาบดี’ ดังนี้” ดังนี้ ฯ

ราชา ตํ สุตฺวา “อาจริยํ เม นิสฺสาย ชีวิตํ ลพฺพณฺติ (P87) เสนาปตี ปกฺโกสาเปตฺวา “อมฺโห เสนาปตี กิํ นาม ตยา มม สนฺติกา น ลพฺพํ, อิทานิ ตํ ทฺวญฺจํ น สกฺโกมิ, มม รฏฺฐา นิกฺขมาตี ตํ รฏฺฐา ปพฺพาเซตฺวา อาจริยํ ปกฺโกสาเปตฺวา “อาจริยํ ตํ นิสฺสาย มยา ชีวิตํ ลพฺพณฺติ วตฺวา มหนฺตํ สกฺการํ กริตฺวา ตสฺส เสนาปติญฺจานํ อทาลิ ๑

อ. พระราชา ทรงสดับแล้ว (ซึ่งคำ) นั้น (ทรงดำริแล้ว) ว่า “อ. ชีวิต อันเรา ได้แล้ว เพราะอาศัย ซึ่งอาจารย์” ดังนี้ (ทรงยังบุคคล) ให้เรียกมาแล้ว ซึ่งเสนาปตี (ตรัสแล้ว) ว่า “ดูก่อนเสนาปตี ผู้เจริญ ชื่อ (อ. วัตถุ) อะไร อันเรา ไม่ได้แล้ว จากสำนัก ของเรา, ในกาลนี้ (อ. เรา) ย่อมไม่อาจ เพื่ออันเห็น ซึ่งเธอ, (อ. เธอ) จงออกไป จากแวนแคว้น ของเรา” ดังนี้ (ทรงยังบุคคล) ให้เณรเทศแล้ว (ซึ่งเสนาปตี) นั้น จากแวนแคว้น (ทรงยังบุคคล) ให้เรียกมาแล้ว ซึ่งอาจารย์ ตรัสแล้ว ว่า “ข้าแต่อาจารย์ อ. ชีวิต อันข้าพเจ้า ได้แล้ว เพราะอาศัย ซึ่งท่าน” ดังนี้ ทรงกระทำแล้ว ซึ่งสักการะ อันใหญ่ ได้พระราชทานแล้ว ซึ่งตำแหน่งแห่งเสนาปตี (แก่อาจารย์) นั้น ๑

โส ตทา จูฬปณฺณโก อโหสิ, สุตฺวา ทิสปาโมกฺขาจริยตี ๑

(อ. มาณพ) นั้น ในกาลนั้น เป็นจูฬปณฺณกะ ได้เป็นแล้ว (ในกาลนี้), อ. อาจารย์ผู้ทศปาโมกข์ (ในกาลนั้น) เป็นพระศาสดา (ได้เป็นแล้ว) (ในกาลนี้) ดังนี้ ๑